

Aanbod Afrikaans collectiemateriaal

Rob en Erik Stronkhorst hebben collectiemateriaal van Afrikaanse Bostrychidae, Aphodiinae, Lycidea en Chrysomelidae waar ze vanaf willen. Zij stellen het materiaal graag beschikbaar voor Sektie Everts-leden die hiervoor interesse hebben. Belangstellenden kunnen contact met hen opnemen.

Rob en Erik Stronkhorst, Leidschendam, tel.: 070-3179505, r.j.stronkhorst@wanadoo.nl

Verslag excursie Westbroekse Zodden, 28 juni 2003

Jan Cuppen, Oscar Vorst, Barend van Maanen en Ron Felix

De Westbroekse Zodden ten noorden van het plaatsje Westbroek in de gemeente De Bilt (tot voor kort Maartensdijk) waren het doel van de zomere excursie op 28 juni 2003. Afsgesproken was om 10.00 uur op de ruime parkeerplaats aan de Graaf Floris V-weg langs het Tienhovens Kanaal bij het gehucht Egelshoek. Vanaf deze parkeerplaats loop een onverhard pad het terrein in. Dit pad is vernoemd naar Bert Bos, opzichter bij Staatsbosbeheer, de beheerder van het natuureservaat. Hij heeft zich op bijzondere wijze ingezet voor de openstelling van dit natuurgebied. Ter herinnering aan hem werd het pad bij de opening in 1997 naar hem vernoemd. De Westbroekse Zodden worden gekenmerkt door een afwisseling van land en water met ruime vergezichten over Hollandse polderlandschappen. Vroeger was het een ontoegankelijk veengebied, een echte, uitgestrekte wildernis, tussen Utrecht en Hilversum. Het huidige landschap is de resultante van ingrepen door de mens. Door vervening, het wegbaggeren van veen, ontstonden sloten, petgaten en vaarten, die grenzen aan langgerekte legakkers. Deze legakkers fungeren voornamelijk als veeweide. De petgaten zelf zijn onderworpen aan een langdurig verlandingsproces, waarbij open water via trilveen langzaam overgaat in moerasbos. Door maaien van trilveen en kappen van elzen- en wilgenbroek kan het ultieme verlandingsproces een tijd opgerekt worden. Uiteindelijk kan dit gehele proces weer teruggezet worden door het uitbaggeren van het verlande petgat. Vooral in het noorden van de Westbroekse Zodden zijn recent door Staatsbosbeheer een aantal nieuwe petgaten gegraven. Deze zijn uitgegraven tot de minerale ondergrond en ze ontvangen schoon, relatief voedselarm kwelwater uit het Gooi. Deze petgaten zijn kraakhelder met veel ondergedoken waterplanten. Meer naar het zuiden neemt de hoeveelheid veen in de bodem toe, en vinden we meer laagveensloten, trilveen met als grootste bijzonderheid het slank wollegras *Eriophorum gracile*, en moerasbos.

Door de aard van het terrein is het niet verwonderlijk dat er veel aandacht is besteed aan water- en oeverkevers. Natuurlijk is de belangstelling van de rapporterende coleopterologen hier ook debet aan. Deze kevers werden verzameld met behulp van waternet, appelmoeszeef en door het spoelen of onder water trappen van de oevers. Er werd gekeken in de recent gegraven petgaten, in laagveensloten als ook in poeltjes (vaak

in wortelgaten van omgevallen bomen) in het broekbos. Een vrij recent afgeplagd vochtig terrein met een pioniervegetatie met talrijke aantrekkelijke of opvallende soorten zoals het moeraskartelblad *Pedicularis palustris*, padderus *Juncus subnodulosus*, egelboterbloem *Ranunculus flammula* en stijve moerasweegbree *Echinodorus ranunculoides* werd op handen en voeten onderzocht. Uiteraard werd er ook gesleept door de vegetatie van slootkanten en werden wilgen en elzen geklopt boven paraplu of klopscherm. Tenslotte werden ook nog enkele kevers verzameld op oude boomzwammen op een dode elzenstam. In totaal werden 164 soorten kevers verzameld in de Westbroekse Zodden, wat duidelijk minder is dan we gewend zijn op onze excursies.

De meeste waterkeverfamilies waren wel met enkele soorten vertegenwoordigd; zoals gebruikelijk kenden de Dytiscidae en de Hydrophilidae de meeste soorten. De watertreder *Halplus confinis*, die leeft van kranswieren Characeae, is niet echt algemeen in Nederland. In de venige poeltjes in het broekbos waren de waterroofkevers *Hydroporus scalesianus*, *Ilybius guttiger*, *Rhantus grapii* en *Acilius canaliculatus* als kenmerkende soorten voor dit type water in aantal vertegenwoordigd. In deze poeltjes werden ook de in het westen van Nederland zeldzame *Hydraena riparia* gevangen, alsmede de onlangs (VORST & CUPPEN, 2003) als nieuwe soort voor de wetenschap beschreven *Chaetarthria simillima*. Uit voorlopige verspreidingsgegevens blijkt dat *C. simillima* vooral in veengebieden en in de duinen kan worden gevonden. De sloten en petgaten waren over het algemeen opvallend arm aan soorten en individuen. Het beste vertegenwoordigd waren nog de grotere soorten zoals de tuimelaar *Cybister lateralimarginalis*, *Hydaticus transversalis*, *H. seminiger*, *Graphoderus bilineatus* en *G. cinereus* van de familie der Dytiscidae, en de grote spinnende watertor *Hydrophilus piceus* en de kleine spinnende watertor *Hydrochara caraboides* van de familie Hydrophilidae. De meeste van deze grote soorten worden vooral in het westen van Nederland in grotere stilstaande wateren gevonden. De zeldzaamste van deze grote soorten is ongetwijfeld de gestreepte waterroofkever *Graphoderus bilineatus*. Deze soort is in Europees verband beschermd door opname in de conventie van Bern in 1982 en in de bijlagen van de Europese Habitatrictlijn. Deze opname berust min of meer op toeval: enkele grote kevers waarvan vermoed werd dat ze in veel Europese landen sterk waren achteruitgegaan, werden gekozen. De vijf keversoorten van de Habitatrictlijn zijn in 2002 opgenomen in de Nederlandse Flora- en Faunawet. In Nederland is tussen 1982 en 2002 geen gericht onderzoek uitgevoerd naar status, verspreiding of biotoop van deze soorten. Onze kennis over deze vijf soorten is vooral gebaseerd op HUIJBREGTS (2003) die de belangrijkste museum- en privé-collecties onderzocht. Uit zijn studie blijkt dat *G. bilineatus* in het verleden van een vrij groot aantal vindplaatsen uit vrijwel het gehele land bekend was. In de loop van de vorige eeuw is de soort sterk achteruitgegaan in grote delen van het land. De soort lijkt tegenwoordig beperkt te zijn tot de grote laagveenmoerassen in Zuid-Holland (Nieuwkoop), de Vechtstreek in Noord-Holland en Utrecht, Noordwest-Overijssel en de omgeving van Heerenveen, met nog een enkele vindplaats bij Oisterwijk. Er werden meerdere exemplaren waargenomen in een vrij smalle sloot met een harde veenbodem grenzend aan een echt trilveen (zie foto in HUIJBREGTS, 2003). Een laatste waterkever die vrijwel uitsluitend in laagveengebieden

gevonden wordt, is *Dryops anglicanus*. In Westbroek werd deze soort gevonden in een sloot en in een verland petgat in een elzenbroekbos.

De lijst van terrestrische kevers telt vrij weinig zeldzaamheden. Het merendeel van de loopkevers Carabidae en kortschildkevers Staphylinidae zijn karakteristiek voor oevers en vochtige gronden, de minst gewone zijn respectievelijk *Badister dilatatus* en *Stenus formicetorum*. De familie der moerasweeckschilden Scirtidae was met vijf soorten goed vertegenwoordigd. De larven van deze kevers zijn aquatisch, terwijl de adulten terrestrisch, maar meestal dichtbij het water, leven. Naast de gewone *Scirtes hemisphaericus* werd ook de veel zeldzamere (en lastig te onderscheiden) *S. orbiculatus* verzameld. Een grote bijzonderheid is de eucnemide *Hylis foveicollis*, welke pas onlangs voor het eerst uit ons land gemeld werd (MORAAL ET AL., 2003). De vindplaatsen zijn gelegen in het Amerongse Bos, bij Speulde op de Veluwe en de Duursche Waarden bij Olst. De dieren werden verzameld met malaise- en raamvallen in de periode juni tot eind augustus, vooral in juli. Ook werden enkele exemplaren gekweekt uit dood hout. De larve van deze op een kleine kniptor lijkende soort leeft vermoedelijk van houtschimmels. *Hylis* knaagt geen gangen in het dode hout maar wringt zich in het vochtige hout tussen de jaarringen door. Na de passage van de larve sluiten de gangen weer, zodat de larf geen sporen achterlaat. Wat houtsoorten betreft schijnt *H. foveicollis* niet erg kieskeurig te zijn en zowel loof- als naaldhout lijken geschikt als er maar wit- en bruinrotschimmels in groeien en de dode stammen en takken niet te snel uitdrogen. De adulte kevers zijn overdag actief, wat goed overeenkomt met de Westbroekse waarneming: één vrouwtje werd lopend op de stam van een els *Alnus glutinosa* verzameld. Binnen de familie der bladhaantjes Chrysomelidae was het geslacht *Donacia* goed vertegenwoordigd met maar liefst zeven soorten. Kom je in de rest van Nederland vooral *D. semicuprea* op liesgras *Glyceria maxima* tegen, hier voelden zich ook kennelijk vertegenwoordigers thuis op pijlkruid *Sagittaria sagittifolia* (*D. dentata*), op drijvend fonteinkruid *Potamogeton natans* (*D. versicolore*), op gele plomp *Nuphar lutea* (*D. crassipes*) en op grote egelskop *Sparganium erectum* (*D. marginata*, *D. simplex* en *D. sparganii*); de laatste drie zitten ook vaak op lisdodde *Typha*. Kort is de lijst van de snuitkevers Curculionidae met als meest opmerkelijke soort *Bagous glabrirostris*, een soort die vaak geassocieerd wordt met krabbescheer *Stratiotes aloides*.

Het weer tijdens de excursie was goed met veel zon en weinig wind bij een temperatuur van iets meer dan twintig graden. Na afloop van de excursie was het voor de nababbelaars dan ook goed toeven op een terras in Hollandse Rading met een pilsje en een echte Hollandse pannenkoek. De afwezigen hebben een aangename velddag gemist.

Dankwoord

Wij danken de heren B. van Dijk en J. Manten, respectievelijk boswachter en opzichter bij Staatsbosbeheer, voor het verlenen van de onderzoeksvergunning.

Literatuur

- HUIJBREGTS, J., 2003. Beschermde kevers in Nederland (Coleoptera). – *Nederlandse Faunistische Mededelingen* 19: 1-34.
- MORAAL, L.G., J. BURGERS & O. VORST, 2003. *Hylis foveicollis* (Coleoptera: Eucnemidae), een dood-houtkever nieuw voor de Nederlandse fauna. – *Entomologische Berichten, Amsterdam* 63: 36-39.
- VORST, O. & J.G.M. CUPPEN, 2003. A third Palearctic species of *Chaetarthria* Stephens (Coleoptera: Hydrophilidae). – *Koleopterologische Rundschau* 73: 161-167.

Tabel 1. Lijst van keversoorten van de Westbroekse Zodden, verzameld door Jan Cuppen (JC), Oscar Vorst (OV), Barend van Maanen (BM) en Ron Felix (RF) op 28 juni 2003.

GYRINIDAE		<i>Cybister lateralimarginalis</i> (Deg.)	JC BM OV
<i>Gyrinus marinus</i> Gyll.	JC BM OV	CARABIDAE	
HALIPLIDAE		<i>Carabus granulatus</i> L.	RF
<i>Peltodytes caesus</i> (Duft.)	JC	<i>Elaphrus cupreus</i> Duft.	RF OV
<i>Haliphus confinis</i> Steph.	JC	<i>Loricera pilicornis</i> (F.)	JC RF
<i>Haliphus ruficollis</i> (Deg.)	JC BM OV	<i>Dyschirius luedersi</i> Wagn	RF
<i>Haliphus flavicollis</i> Sturm	BM	<i>Bembidion articulatum</i> (Panz.)	OV
NOTERIDAE		<i>Bembidion lunulatum</i> (Geoffr. in Fourcr.)	OV
<i>Noterus crassicornis</i> (Müll.)	JC BM OV	<i>Stenolophus teutonius</i> (Schrk.)	JC RF
DYTISCIDAE		<i>Stenolophus mixtus</i> Hbst	RF OV
<i>Hyphydrus ovatus</i> (L.)	JC BM	<i>Acupalpus flavicollis</i> (Sturm)	OV
<i>Hygrotus versicolor</i> (Schall.)	JC BM	<i>Acupalpus parvulus</i> (Sturm)	JC RF OV
<i>Hygrotus inaequalis</i> (F.)	JC	<i>Pterostichus diligens</i> (Sturm)	RF
<i>Hygrotus decoratus</i> (Gyll.)	JC	<i>Pterostichus oblongopunctatus</i> (F.)	RF
<i>Hydroporus scalesianus</i> Steph.	JC OV	<i>Agonum viduum</i> (Panz.)	RF OV
<i>Hydroporus angustatus</i> Sturm	JC BM	<i>Agonum fuliginosum</i> (Panz.)	RF
<i>Hydroporus umbrosus</i> (Gyll.)	JC	<i>Oodes helopioides</i> (F.)	OV
<i>Hydroporus palustris</i> (L.)	JC BM	<i>Badister dilatatus</i> Chaud.	OV
<i>Hydroporus incognitus</i> Shp	BM	HYDRAENIDAE	
<i>Hydroporus striola</i> (Gyll.)	JC	<i>Hydraena riparia</i> Kug.	JC OV
<i>Graptodytes pictus</i> (F.)	JC	<i>Ochthebius minimus</i> (F.)	JC
<i>Laccophilus minutus</i> (L.)	JC BM	PTILIIDAE	
<i>Laccophilus hyalinus</i> (Deg.)	JC BM	<i>Ptenidium intermedium</i> Wank.	OV
<i>Agabus bipustulatus</i> (L.)	JC	<i>Ptenidium fuscicorne</i> Er.	OV
<i>Agabus undulatus</i> (Schrk.)	JC	<i>Acrotrichis atomaria</i> (Deg.)	OV
<i>Ilybius fenestratus</i> (F.)	JC BM OV	<i>Acrotrichis sitkaensis</i> (Motsch.)	OV
<i>Ilybius ater</i> (Deg.)	BM	SCYDMAENIDAE	
<i>Ilybius guttiger</i> (Gyll.)	JC BM OV	<i>Euconus rutilipennis</i> Müll. Kunze	JC OV
<i>Rhantus grapii</i> (Gyll.)	JC OV	STAPHYLINIDAE	
<i>Rhantus suturalis</i> (M'Leay)	JC	<i>Lesteva sicula heeri</i> Fauv.	OV
<i>Hydaticus transversalis</i> (Pont.)	JC BM OV	<i>Bryaxis bulbifer</i> (Reichb.)	JC OV
<i>Hydaticus seminiger</i> (Deg.)	JC OV	<i>Carpelimus rivularis</i> (Motsch.)	OV
<i>Graphoderus bilineatus</i> (Deg.)	JC BM OV	<i>Carpelimus obesus</i> (Kiesw.)	OV
<i>Graphoderus cinereus</i> (L.)	JC BM OV	<i>Carpelimus corticinus</i> (Grav.)	JC OV
<i>Acilus canaliculatus</i> (Nicol.)	JC	<i>Anotylus rugosus</i> (F.)	JC OV

<i>Stenus juno</i> (Payk.)	JC OV	<i>Chaetarthria seminulum</i> (Hbst)	OV
<i>Stenus bimaculatus</i> Gyll.	OV	<i>Chaetarthria simillima</i> Vorst & Cuppen	JC OV
<i>Stenus boops</i> Ljungh	OV	<i>Hydrochara caraboides</i> (L.)	JC OV
<i>Stenus incrassatus</i> Er.	JC OV	<i>Hydrophilus piceus</i> (L.)	JC BM
<i>Stenus melanarius</i> Steph.	JC OV	SCIRTIDAE	
<i>Stenus canaliculatus</i> Gyll.	OV	<i>Microcara testacea</i> (L.)	JC
<i>Stenus formicetorum</i> Mannh.	OV	<i>Cyphon hilaris</i> Nyholm	JC OV
<i>Stenus latifrons</i> Er.	JC OV	<i>Cyphon padi</i> (L.)	OV
<i>Stenus cicindeloides</i> (Schall.)	JC OV	<i>Scirtes hemisphaericus</i> (L.)	JC BM OV
<i>Stenus binotatus</i> Ljungh	JC BM OV	<i>Scirtes orbicularis</i> (Panz.)	OV
<i>Stenus nitidiusculus</i> Steph.	JC OV	DRYOPIDAE	
<i>Euaesthetus laeviusculus</i> Mannh.	OV	<i>Dryops luridus</i> (Er.)	JC OV
<i>Paederus riparius</i> (L.)	OV	<i>Dryops anglicanus</i> Edw.	BM OV
<i>Scopaeus laevigatus</i> (Gyll.)	OV	EUCNEMIDAE	
<i>Lathrobium terminatum</i> Grav.	OV	<i>Hylis foveicollis</i> (Thoms.)	OV
<i>Lathrobium brunnipes</i> (F.)	OV	ELATERIDAE	
<i>Erichsonius cinerascens</i> (Grav.)	OV	<i>Agriotes lineatus</i> (L.)	JC
<i>Philonthus fumarius</i> (Grav.)	OV	<i>Hemicrepidius niger</i> (Hbst)	OV
<i>Philonthus quisquiliarius</i> (Gyll.)	OV	CANTHARIDAE	
<i>Gabrius breviventer</i> (Sperk.)	JC OV	<i>Cantharis cf. pallida</i> Goeze	JC
<i>Quedius fuliginosus</i> (Grav.)	OV	MELYRIDAE	
<i>Quedius maurorufus</i> (Grav.)	OV	<i>Dasytes plumbeus</i> (Müll.)	JC
<i>Xantholinus longiventris</i> Heer	JC	KATERETIDAE	
<i>Myllaena dubia</i> (Grav.)	OV	<i>Kateretes rufilabris</i> (Latr.)	JC OV
<i>Myllaena intermedia</i> Er.	OV	<i>Brachypterus urticae</i> (F.)	OV
<i>Thinonoma atra</i> (Grav.)	OV	NITIDULIDAE	
<i>Atheta elongatula</i> (Grav.)	OV	<i>Meligethes ovatus</i> Sturm	OV
<i>Atheta malleus</i> Joy	OV	PHALACRIDAE	
<i>Phloeopora testacea</i> (Mannh.)	OV	<i>Stilbus atomarius</i> (L.)	JC
<i>Ocyusa maura</i> (Er.)	OV	CRYPTOPHAGIDAE	
<i>Oxypoda elongatula</i> Aubé	OV	<i>Telmatophilus typhae</i> (Fall.)	JC
HELOPHORIDAE		CERYLONIDAE	
<i>Helophorus aequalis</i> Thoms.	JC BM OV	<i>Cerylon histeroides</i> (F.)	OV
<i>Helophorus grandis</i> Ill.	OV	<i>Cerylon ferrugineum</i> Steph.	OV
<i>Helophorus brevipalpis</i> Bedel	JC BM OV	COCCINELLIDAE	
<i>Helophorus obscurus</i> Muls.	JC BM OV	<i>Coccidula rufa</i> (Hbst)	JC OV
HYDROPHILIDAE		<i>Anisosticta novemdecimpunctata</i> (L.)	JC OV
<i>Coelostoma orbiculare</i> (F.)	JC OV	<i>Coccinella quinquepunctata</i> L.	JC
<i>Cercyon ustulatus</i> (Preysl.)	JC	LATRIDIIDAE	
<i>Cercyon marinus</i> Thoms.	OV	<i>Cortinicara gibbosa</i> (Hbst)	JC OV
<i>Cercyon convexiusculus</i> Steph.	JC OV	MELANDRYIDAE	
<i>Megasternum concinnum</i> (Marsh.)	JC	<i>Orchesia micans</i> (Panz.)	OV
<i>Hydrobius fuscipes</i> (L.)	JC OV	CIIDAE	
<i>Anacaena globulus</i> (Payk.)	JC BM OV	<i>Ennearthron cornutum</i> (Gyll.)	OV
<i>Anacaena limbata</i> (F.)	JC BM OV	TENEBRIONIDAE	
<i>Anacaena lutescens</i> (Steph.)	JC OV	<i>Lagria hirta</i> (L.)	JC OV
<i>Laccobius bipunctatus</i> (F.)	JC OV	CHRYSOMELIDAE	
<i>Laccobius minutus</i> (L.)	OV	<i>Donacia crassipes</i> F.	OV
<i>Helochares obscurus</i> (Müll.)	JC BM OV	<i>Donacia dentata</i> Hoppe	OV
<i>Enochrus testaceus</i> (F.)	JC OV	<i>Donacia versicolore</i> (Brahm)	JC
<i>Enochrus coarctatus</i> (Gredl.)	JC BM OV	<i>Donacia semicuprea</i> Panz.	JC OV
<i>Cymbiodyta marginella</i> (F.)	OV	<i>Donacia sparganii</i> Ahr.	OV

<i>Donacia marginata</i> Hoppe	JC OV	ERIRHINIDAE	
<i>Donacia simplex</i> F.	OV	<i>Tanysphyrus lemnae</i> (Payk.)	OV
<i>Cryptocephalus pusillus</i> F.	OV	<i>Notaris acridula</i> (L.)	JC
<i>Prasocuris phellandrii</i> (L.)	OV	<i>Thryogenes nereis</i> (Payk.)	JC BM OV
<i>Galerucella nymphaeae</i> (L.)	JC OV	CURCULIONIDAE	
<i>Asiolestia transversa</i> (Marsh.)	JC OV	<i>Bagous glabrirostris</i> (Hbst)	OV
<i>Epitrix pubescens</i> (Koch)	OV	<i>Hypera adspersa</i> (F.)	JC
<i>Altica</i> sp.	JC	<i>Pelenomus waltoni</i> (Boh.)	OV
APIONIDAE		<i>Datonychus melanostictus</i> (Marsh.)	OV
<i>Ischnopterapion loti</i> (Kirby)	OV	<i>Nedyus quadrimaculatus</i> (L.)	JC
<i>Ischnopterapion virens</i> (Hbst)	OV		

Keverboeken in 2002

Oscar Vorst

De hier gegeven opsomming van in het jaar 2002 verschenen keverboeken is verre van compleet. Boeken die alleen tropische Coleoptera behandelen of een zeer beperkte soortengroep (een enkel genus) vallen buiten het kader van deze rubriek. De vermelde prijzen zijn slechts indicaties!

ARNETT, R.H. ET AL., 2002. – *American beetles. Volume 2. Polyphaga: Scarabaeoidea through Curculionoidea*: i-xiv, 1-861, pls 1-4. CRC Press, Boca Raton. €123 ISBN 0-8493-0954-9

Het tweede en laatste deel van dit overzichtswerk over de Noord-Amerikaanse kevers behandelt het merendeel van de families, namelijk 121. Met ruim 800 pagina's is het dan ook bijna dubbel zo omvangrijk als het eerste deel, dat in 2001 verscheen (zie Everts Info 61). Een belangrijk werk, want dergelijke kwalitatief goede overzichtswerken die alle Coleoptera van een groter gebied behandelen zijn schaars. Met de tabellen tot op genusniveau en de uitgebreide literatuuroverzichten per familie een onmisbare ingang tot de kennis van de (nearctische) Coleoptera. Ook nu is de kwaliteit van de 4 platen met kleurenfoto's soms teleurstellend. Op de kaft onder meer een foto van de opdringerige *Harmonia axyridis* ...

BOEKEN, M. ET AL., 2002. – *De loopkevers van Nederland en Vlaanderen (Coleoptera: Carabidae) naar tabellen van Carl H. Lindroth*: 3-212. Jeugdbondsuitgeverij, Utrecht. €10 ISBN 90-5107-037-3

Een nieuwe - en vernieuwde - herdruk van de bekende NJN loopkevertabel. Het eerste wat opvalt is het iets grotere formaat en de degelijkere uitvoering op kwalitatief goed papier. De prijs is nog steeds zeer gunstig te noemen. Ook de toevoeging op de kaft 'naar tabellen van Carl H. Lindroth' duidt niet op een wezenlijke aanpassing, want bij de eerdere uitgave uit 1987 was dit ook al het geval. Inhoudelijke wijzigingen betreffen onder andere het opsplitsen van een